

Sutapti su Žalgiriu

Sandra Bernotaitė

„Aš esu miškas“, – atsakė Amazonės miškų čiabuviai vienam talentingiausių šių laikų teatro režisierių ir aktorių Simonui McBurney, kai jis paklausė, kas jie yra, kur yra jų siela, sąmonė. Vakarietis atsakydamas į tokį klausimą rodo į savo pakaušį arba delnus glaudžia prie širdies, kai kurie įsivaizduoja savo sielą ar sąmonę skraidžiojant aplink savo kūną it debesėlį. Nemanau, kad ir man būtų kilusi mintis ranka rodyti miško ar miesto kryptimi ir sakyti, kad esu erdvė, vietovė, šalis ar gamta.

Priežastis, dėl kurios S. McBurney uždavė čiabuviams tokį klausimą, buvo teatras. Režisierius rinko medžiagą spektakliui apie vaizduotę ir atmintį, Amazonės miškuose įrašinėjo garsus ir apklausė žmones, gyvenančius tų garsų aplinkoje. Kaip teatralui, jam nebuvo sunku suprasti, ką turėjo omenyje čiabuviai, sakydami, kad jų sielos yra miške, nes aktorių sielos irgi esti teatre. Pats teatras, efemerškiausia meno rūšis, atsiranda tik bendruomenės patyrimo metu, vyksta toje pačioje vietoje, tuo pačiu metu, o išsisklaidžius to patyrimo dalyviams, teatras išnyksta, lieka tik tuščias pastatas, kurį galima išnuomoti kad ir verslininkų banketui (kas šiais laikais, bent Lietuvoje, neretai ir padaroma).

Neseniai Eurolygos čempionate bronzą laimėjo „Žalgiris“. Tai, kad net neprivalau paminėti sporto rūšies ir paaiškinti, kodėl apie tai pasakoju, yra simptomas – krepšinis yra svarbi lietuvių tapatybės dalis. Kai gyvendama Australijoje prisistatydavau, jog esu iš Lietuvos, kartais man atsakydavo: „Ah, basketball!“ Vienas pagyvenęs australas, kaip paaiškėjo, buvęs sporto žurnalistas, man ėmė vardinti „Žalgirio“ komandos pavardes, žinoma, tos pirmosios, branduolinės komandos, tapusios Lietuvos laisvės ir jėgos simboliu: „Sabonis, Chomičius, Krapikas, Kurtinaitis, Jovaiša...“ (Manau, lietuviai mėgsta skūstis, kad mūsų pavardės anglakalbiams neištariamos, dėl to, kad mėgsta skūstis.) Australams natūralu, jog sporto rungtynės jungia bendruomenę, visi jaučia sporto azartą ir pasiduoda tam bendram jausmui. Šeštadienį ar sekmadienį, užuot traukę į katalikiškas mišias (visai kaip ir Lietuvoje), žmonės sirgalių apranga, seni, jauni, su vaikais ir kūdikiais, grumdosi važiuodami visuomeniniu transportu, išlipa vienoje ir toje pačioje stotelėje – prie stadiono, kuriame vyksta sporto varžybos. Tik Australijoje krepšinis nepopuliarus, jie serga australietišku futbolu... juo ir gydos!

Kaune stebėdama po savo langais plūstančią iš Rotušės aikštės kauniečių minią – irgi seni, jauni, su vaikais ir kūdikiais, apsirengę žaliai, apsigaubę trispalvėmis, girti iš laimės, dainuojantys – galvojau apie tai, kas mus jungia, ir kaip atsitinka, kad žmonės su kuo nors susitapatina. Reikėjo kelių laimingų sutapimų: „smetoninė“ krepšinio istorija, bent vienas itin talentingas žaidėjas (Sabas), kovinio temperamento lietuviai, ir taip po truputį – nuo mažų pergalių iki didelių... Legendos ir pasakojimai apie tai, kad sovietmečiu netgi dramos teatro spektakliai per varžybas tarp „Žalgirio“ ir CSKA pralėkdavo greičiau, sutrumpėdavo pusvalandžiu, nes aktoriai skubėdavo susakyti savo tekstus ir smukti atgal į grimo kambarį, kur prie „Šilelio“ prilipę graužė nagus kolegos.

Pergalių siekti padėjo ir tebeveda Kauno, kaip laikinosios sostinės, išdidumas, gal net ir tai, jog šį miestą sovietai planavo paversti visiškai industriniu, išvalę nuo aukštosios kultūros ženklų bei auditorijos, jaučiančios tiems ženklams poreikį. Mieste išliko „paprastų“ žmonių nepaprastas nuoširdumas – nes sporte visada tikros aistros ir stiprūs masiniai išgyvenimai, jungiantys džiaugsmę ir skausmę. Padeda net ir tinkamas komandos pavadinimas, tarsi užkalbėjimas pergalėms, laimėtas istorinis mūsų: Žalgiris.

Tie žaliai apsirengę lietuviai, šeimomis, grupėmis plūstantys į gatves, patyrė pergalę su savo komanda ir dar kartą tapo viena komanda. Šitą jausmą reikia

išgyventi, jo neperteiksi, juo tik užkrėsi, atsidūres greta. Sutapti su „Žalgiriu“ lengva. Bet reikia būti tuo *Žalgiriu*. Ar pergalės momentu galėtume įsivaizduoti, kad priklausome ir kitai komandai?

LRT diskusijoje* „Dviguba pilietybė: misija (ne)įmanoma?“ viena iš dalyvių, Kembridže biochemikės daktaro laipsnį įgijusi Urtė Neniškytė, pastebėjo, kad yra susidaręs išpūdis, jog kasdienybėje pilietybės klausimas atsiranda, kai iškyla išvykusiųjų naudos, praktinio patogumo problema, bet pilietybė nesvarstoma kaip ryšys tarp žmogaus ir valstybės. Tą patį pastebėjau ir aš. Užduodu klausimą dėl referendumo įvairiems žmonėms, kai kurie patys užklausia: kodėl reikia dvigubos pilietybės? Kam jos reikia? Kam tai naudinga? Ar tai naudinga Lietuvai? Tam, kad suvoktume klausimą, turime atsistoti į tų, kurie grįžę arba neišvykę, poziciją, turime neišskristi pigiomis oro linijomis, o likti šiapus nematomos sienos – Lietuvos pusėje.

Suprantama, kodėl diskusijose naudojami daugiausia emociniai, o ne loginiai argumentai. Emocijų apima daug ir jos stiprios. Pasakojamos istorijos apie žmones, kurie buvo įskaudinti Lietuvos pasieniečių, apie močiutes, kurios prieš mirtį nesulauks tėvynės patvirtinimo, jog yra pilietės, jog jų vaikai ir vaikaičiai irgi piliečiai. Vartojama genealoginė leksika, vardijami šeimos ryšiai: Lietuva yra motina, lietuviai – jos vaikai, jokia motina negali išsižadėti vaikų, tik vaikai gali pabėgti, pamiršti, nusigręžti nuo motinos, todėl motina privalo demonstruoti besąlygišką meilę... Ar išties taip yra? Juk motinos irgi išsižada. O vaikai, kurių išsižadėta, niekada nepamiršta, kas paleido juos į pasaulį, neretai ieško gimdytojų visą savo gyvenimą ir randa artumą kituose. Biologinė tėvystė ne visuomet yra vienintelė ir svarbiausia tėvystės forma. Būna visaip.

Metaforos yra slidus reikalas: paleidi vaizdinį, norėdamas pabrėžti emocinį momentą, tačiau retai kada gali rutulioti paralelę ilgai, nes tiedu sulygintieji dalykai nebūna visiškai tapatūs, tad neretai ir nusišnekama. Jei diskusijoje dalinamasi jausmais ir jie supriešinami, jei tik kartojama „tikiu“ arba „netikiu“, tai ne diskusija, o ginčas, ir kalbasi ne oponentai, o skriaudėjai ir aukos. Niekas nenori būti skriaudėjo pusėje, bet aukos pusėje – nebūtinai teisybė. Kai prieš tave stovi ir liudija išsivietinęs lietuvis, sunku į akis pasakyti: išvažiavai, tai ir negrįžk. Bet kai jis išvažiavo, kiti liko su tuo gyvenimu ir tomis problemomis, nuo kurių kitas pabėgo. Liko su ta pagedusia politine sistema, pašlijusia šešėliuota ekonomika, kuriai piniginiemis perlaidomis nelabai padėsi. Lietuvoje gyvenantiems susidaro išpūdis, kad jie verčiami jaustis skolingi tiems, kurie išvažiavo.

Išvažiavusieji padaromi kaltais dėl to, kad išvažiavo. Labai daug šeimų palietė toji skola ir kaltė, dvi negatyvios ir labai stiprios emocijos. Kaip suvienyti tuos žmones, tas dvi išgyvenančias skyrų nepatogumą šeimos puses? Išmintingai.

Jeigu nuo manęs priklausytų diskusijos gelmė ir sėkmė, atkreipčiau ypatingą dėmesį į tuos, kurie oponuoja, pateikdami loginius argumentus, ir pasistengčiau kuo rimčiau atsakyti į skeptikų klausimus. „Kokio tipo dalyvavimo mes tikimės iš pasaulio lietuvių ir ar tokiam dalyvavimo tipui yra būtinas įrankis pilietybė? – klausia LRT diskusijos oponentė U. Neniškytė. – Mes per mažai šnekame apie esmę, kalbame paviršiais. Dviguba pilietybė dabar tarsi tikslas. Matau daugybę pilietybę kaip įrankį, kuriuo pasiekiami tikslai, ir aš pasigendau analizės, kokie mūsų tikslai, ir ar tikrai šitas sprendimo būdas yra pats geriausias. Dviguba pilietybė tam tikrose diskusijoje yra tapusi kaip „numatytasis sprendimas“. Taip, aišku, jos reikia, visas pasaulis tai turi. Bet ar tikrai tie žmonės, kurie sako, kad palikime *status quo*, kad dvigubos pilietybės nereikia, turi įrodinėti? Ar ne atvirkščiai?“

Diskusijos pabaigoje ne tik U. Neniškytė, bet ir visa auditorija neišgirdo įtikinamų argumentų, pasitikėjimo savo aiškia pozicija. „Manęs neįtikino, kad formalus santykis su valstybe yra būtinas tam, kad emocinis santykis su tėvyne būtų užtikrintas“, – užbaigė oponentė, o jos pateiktas žmogaus ir tėvynės santykių užtvirtinimo suteikiant pilietybę palyginimas su santuoka, kurios esmė tokiu atveju būtų santuokos liudijimas, privertė susimąstyti, ar tikrai emocinių argumentų pakaks referendumui. Ar ateis balsuoti bent pusė milijono tų, kurie nebesidomi Lietuvos politika?

Feisbuke įžymybės užduoda klausimą, ar reikia dvigubos pilietybės, ir jų gerbėjai atsako, kad taip, reikia, duokime, būkime draugiški. Tai skamba politikorektiškai. Patyčioms ir negatyvumui viešojoje erdvėje nenorime duoti vietos. Bet argumentuotai kritikai rasti reikia teisingo klausimo. „Ar reikia?“ – nėra tas klausimas, į kurį galėtume ramiai, be išlygų atsakyti tik „taip“ arba „ne“. Tai kur kas sudėtingiau.

„Liberalai kartais siekia liberalių tikslų neliberaliomis priemonėmis“, – tai britų intelektualo Stepheno Fry'aus ištara debatuose apie politikorektiškumą. Ar tik nėra taip, kad tam tikra žmonių grupė siekia teigiamo atsakymo, nors neigiamas jau duotas keletą kartų? Gal Lietuva išties šiandien dar nėra pasiruošusi – ne techniškai, ne politiškai, o *mentališkai* – suteikti savo piliečiams teisę būti kelių

šalių piliečiais? Leisdamiesi į gilesnes išvalgas, galime pamatyti tai, ko nenorime, ir tai baugina. Tačiau užsimerkti prieš tikrovę, manau, yra pavojinga, nes vengimas matyti ir išsiklausyti gali pakenkti mūsų bendruomeniškumui, kuris taip sunkiai kuriasi.

Globalios Lietuvos forume man teko girdėti jau ne pirmą kartą klausiant: „Kaip mes galime padėti Lietuvai?“ Tai sako pasaulio lietuviai. Jie teigia esą pasirengę veikti, nes juos sieja emocinis ryšys, tačiau pagrindinis jų klausimo žodis: KAIP. Ir atsakymo iš Lietuvos diaspora nesulaukia. Įdomu, kodėl niekas iš scenoje sėdinčių politikų neišdrįso ar nesugalvojo atsakyti trumpai ir aiškiai: „Grįžkite.“ Išties, kaip geriau galėtų padėti diaspora? „Grįžkite ir gausite pilietybę“, – Seimo ir PLB komisijos posėdyje pasakė parlamentaras Linas Balsys. Jis nemelavo.

„Nejaugi tik pasas gali išlaikyti ryšį su tėvyne? Nes jeigu taip – tai jokio ryšio ten ir nėra... Aš galvoju, jog mums kaip valstybei yra be galo svarbu šiuo istoriniu momentu išlaikyti savo pilietinį identitetą, antraip virsim globalizacijos trąša. Kažkaip netikiu aš tos „globalios Lietuvos“ egzistavimu. „Globali Lietuva“ – kaip globali šeima, kai vienas šeimos narys gyvena Amerikoje, kitas Australijoje, trečias Europoje, susitinka kartą metuose, praleidžia idealų savaitgalį ir išsiskirsto kas sau. Tokia šeima nesivysto, negludina kampų, joje nekyla konfliktai ir jie nesprenžiami. Kad ji kurtų, reikia jog ji būtų kaip kumštis, čia, kartu, o ne pabirusi. Kad turėtų namus. O juos mes turime tik vienus – ten kur artimieji“, – komentuoja feisbuke dar vienas referendumo oponentas, Lietuvoje gyvenantis režisierius Linas Mikuta. Ką galime jam atsakyti? Kad suteikti išvykusiems pilietybę būtų gera karma?

Vakariečiai labai savotiškai suvokia, kas yra karma. Suplakę krikščioniškąją paradigmą su rytietiškosios elementais, jie nori tikėti, kad už gera gaus tiesioginį atlygį. Panašiai įsivaizduojamos derybos su Dievu: aš jam būsiu geras, jis man bus geras. Taip samprotaujant galima nusivažiuoti iki indulgencijų pardavinėjimo: bandyti žemiškas kaltes išpirkti aukso vertės valiuta. Rytiečiams gi karma siejasi su bendru erdvėlaikiu. Darau gera, nesitikėdamas tiesioginio atpildo. Greičiausiai jo nebus. Darydamas gera, keičiu bendrabūvio lauką, pripildau jį teigiamų pokyčių. Naudos gaunu ne aš, o tas, kuriam darau gera – kitas, kiti. Niekas nežada, kad toji gerumo grandinėle apsisuks ir sugrįš pas mane, apdovanos, pagelbės. Gal taip, gal ir ne. Turiu guostis ir džiaugtis tuo, kad pasaulis lėtai gerėja. Bet kartais blogėja, nes apsisukęs padarau tam laukui ir blogo. Ar visada galiu užtikrinti, kad darydamas gera viena ranka, nepadarau bloga kita?

Turbūt kai kas iš Lietuvos politikų įsivaizduoja, jog dvigubos pilietybės įteisinimas, padarius konstitucinę pataisą, bus užtikrintas karmos tritaškis. Lietuvoje gyvenančiųjų akimis, tai tiesiog noras užsitikrinti atpildą sau, siekiama naudoti sau ir per mažai galvojama apie tikslą.

Emigrantas gyvena svetur kaip nuomininkas, o tėvynė yra nuosavas namas: darai remontą, renki spalvas sienoms, baldų dizainą. Tiesa, abiem atvejais esi laisvas rinktis su kuo gyventi. Bet atsikrausčius į namą kaimynija laiptinėje iškart tavęs paklaus, ar esi nuomininkas, ar savininkas? Jei atsakysi, kad savininkas, su tavimi kalbės kaip su savininku. Dalinsiesi pareigas, mokėsi susimetęs už laiptinės valymą, kanalizacijos vamzdyno remontą, rašysi peticijas dėl triukšmo. Bendri namai – kai atsiranda „mes“. Kartu atsakom už tai, kaip dabar gyvename, ir tai yra žingsnis į ateitį. Tam, kad atsirastų toks nuosavybės jausmas, reikia išties leisti dienas ir naktis namie, reikia kartu gyventi nesišvalgant, kur būtų geriau pabėgus.

Amazonės miškuose klaidžioję vakariečiai uždavinėjo klausimus, kurie rūpėjo visų pirma jiems patiems, nes čiabuviai gyvena taikiai su savo vietove-siela. Distancija atsiranda tik tuomet, kai pajudi. Kelionė iš čia į ten (ir atgal) atima laiko. Vieną iš keliautojų ištiko nušvitimas: kelionė yra ne atstumas, o laikas. Tad laikas, praleistas ne savo sieloje, ne savo gimtojoje aplinkoje, iš kurios išsina tavo šaknys, yra prarastas.

Jei jau mintimis vėl atsidūrėme Pietų Amerikos žemyne, pasidalinsiu nuostaba, kuri mane apėmė skaitant Urugvajuje gimusio ir šiuo metu grįžusio į Lietuvą gyventi Rimanto Leonavičiaus straipsnį „Pasaulio lietuvyje“. Jis turi dvi pilietybes – Urugvajaus ir Lietuvos, nes pagal Urugvajaus Konstituciją pilietis *negali atsisakyti savo šalies pilietybės*. Jei Lietuvos tikslas šiandien yra neprarasti savo piliečių, galbūt tai galėtų būti būdas su jais susirišti? Atsakymas būtų aiškus, jei žinotume, koks mūsų tikslas.

*

<http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013690111/lietuva-dviguba-pilietybe-misija-ne-imanoma#wowzaplaystart=0&wowzaplayduration=4573000>

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

„Lietuvybė pasaulyje“

